

ליל שמורים ליל המשומר וקא מן המזיקין, ואין הכוונה לתחילת הפסוק שבו נאמר (שמות יב, מב) 'ליל שמורים הוא לה' להוציאם ממצרים', כי שם פירוש 'שמורים' הוא שהיה הקב"ה שומר ומצפה ללילה זה שבו יקיים את הבטחתו להוציאם ממצרים (ראה רש"י שם), אלא הכוונה היא לסוף הפסוק (שם) שבו נאמר 'שמורים מן המזיקין, וכמו שנאמר (שם, כג) 'ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף'. ומכך שנאמר 'לדורותם', יש ללמוד שלא היה זה רק לאותה שנה שבה יצאו ממצרים, אלא משומר הוא מן המזיקין בכל דור ודור (מהרש"א).

וטעם השמירה מהמזיקים בלילה זה, הוא משום ששליטת המזיקים היא בחשכת הלילה, שאז יש להם רשות להזיק, אבל לילה זה מאיר כאור יום (ראה פתח עינים [לחיד"א] בשם הזוהר פר' בא לה, א), וביום אין להם רשות להזיק (עיון יעקב). ויש שביאר בזה, שבלילה זה נגאלו עם ישראל ונכנסו ברשותו של הקב"ה, ומכאן מדריגה זו לא היה כל מזיק יכול לשלוט בהם בליל יציאתם ממצרים, וכן בכל שנה ושנה, כי לילה זה מיוחד לגאולה לדורות, ולכן משומר הוא מן המזיקין (מהר"ל ח' אגדות ר"ה, יא, ב).

■ **להלכה**, מטעם זה שהוא ליל שמורים, אם חל ליל הסדר בשבת, אין אומרים בתפילה ברכת 'מעין שבע', משום שברכה זו נתקנה עבור המאחרים לבית הכנסת שלא זיקום המזיקים (ראה גמ' שבת כד, ב, ורש"י שם), ואינה שייכת בלילה זה שהוא משומר מן המזיקים (ש"ע א"ח תפז, א ומשנ"ב שם, ט, וראה מהד"ו דרשו שם הע' 8). וכדי לזכור שהוא ליל שימורים, נהגו לפתוח את הדלת בעת אמירת ההגדה בלילה זה, בשעה שאומרים 'שפוך חמתך' (רמ"א שם תפ, א), שמראים אנו בכך שאיננו מתיראים משום דבר (משנ"ב שם, ט). ועושים זאת בשעת מזיגת כוס רביעי, להראות שאין אנו חוששים לזוגות. ואומרים אז 'שפוך חמתך על הגויים', כדי לומר למזיקים שיתגרו בהם ולא בנו (הגהות חתם סופר שם, וראה עוד ברמ"א שם). עוד נוהגים מטעם זה, שלא לקרוא על המיטה רק 'פרשת שמע', ולא שאר פסוקים שקוראים בשאר לילות לשמירה מהמזיקים (רמ"א שם תפא, ב).

כוס של פְּרָכָה מְצַטְרֵף לְטוֹבָה וְאֵינוּ מְצַטְרֵף לְרָעָה, 'כוס של ברכה' הוא כוס שלישי של ברכת המזון (רש"י ורשב"ם, וכך גיסתם בגמ'), שכיון שמברך עליו ברכת המזון שהיא מדאורייתא, כוחו רב להצטרף לטובה ולא לרעה, אבל כוס ראשון אף שמברך עליו את ברכת הקידוש, אין זו ברכה דאורייתא, שהרי קידוש ביום טוב הוא מדרבנן, ועל כן אין בו כח להצטרף לטובה ולא לרעה (פתח עינים [לחיד"א]).

ומה שאמרו שאינו מצטרף לרעה, פירוש הדבר שאף אם שתה שלש כוסות והוא הרביעי, אינו מצטרף לרעה להשלים לזוגות (רש"י). ויש שפירש, שכשהוא שלישי אינו מצטרף לרעה להשלים לזוגות אם שותה אחריו כוס רביעי (רשב"ם), שבאופן זה הוא עצמו אינו הכוס של זוגות, אבל אם הוא עצמו הכוס של זוגות, מצטרף לרעה (ספר המכתם ברכות נא, ב בשם הראב"ד, בביאור הגמ' שם).

אָמָה עַל אָמָה, אדם עם בגדיו הוא אמה על אמה, ואף שבמקוה נכנס בלא בגדיו, צריך רוחב אמה בשביל הרווח שבין גופו לזרועותיו שאינו מדביקם לגופו (תוס' ד"ה אמה), וצריך אמה בריבוע, שרוחב אדם עם כריסו הוא אמה על אמה (תשב"ץ א, קט).

בָּרָם שְׁלֹשׁ אַמוֹת, שקומת אדם בלא הראש היא שלש אמות, ובשעת הטבילה מרכין ראשו וצפיים המים על גביו (ע"פ תוס' ד"ה ברם, ותוס' עירובין מה, א ד"ה גופו). ויש שפירשו, שמידת קומת אדם היא שלש אמות עם הראש (תוס' עירובין שם בת"י הראשון; רמב"ן ב"ב ק, ב).

וְשִׁיעָרוּ חֲכָמִים וְכוּ', ושיעור זה הוא מן התורה לכל אדם, ואף לאדם ננס, שכן קיבלו חכמים לדרוש את הפסוק (רבי"ש רצד; תשב"ץ ג, לג). ויש שכתב, שמן התורה מספיק לטבול בשיעור מים שכל גופו עולה בהם בבת אחת, ואף בפחות משיעור ארבעים סאה, ושיעור ארבעים סאה שנקבע לכל אדם הוא מדרבנן (לבוש יו"ד רא, א).

שִׁיעוּר מִי מִקְוֵה אַרְבָּעִים סָאָה, וכל שיש בו שיעור זה, אף שאין במידותיו 'אמה על אמה ברם שלש אמות', אם טבל בו את כל גופו כאחת עלתה לו טבילה (ש"ת הרשב"א א, תתיח; תשב"ץ א, יז, וראה שם ושם לענין גובה שיעור המים מעל לגופו לכתחילה). ואם חסר משיעור זה אפילו טיפה, לא עלתה לו טבילה (תוס' ר"ה יג, א ד"ה חסר, וראה ב"י יו"ד רא).

■ **להלכה**, במידת נפח של דבר שיעקרו מן התורה, יש להחמיר לחשב את שיעור הביצה פי שנים משיעורה כיום [כדעה ראשונה], אבל בדבר שיעקרו מדרבנן, אפשר להקל לחשב לפי מידת הביצה שבזמננו [כדעה שניה] (משנ"ב תפז, א וביאה"ל רעא, יג). ויש שפסקו, שלעולם יש להחמיר לחשב שיעור כביצה פי שנים משיעורה כיום [כדעה הראשונה], שכן העיקר להלכה (הזו"א א"ח לט, ו), אמנם במקום שיצוא מזה קולא, יש להחמיר לחשב לפי מידת הביצה בזמננו [כדעה שניה] (שם, ט).

הֵיכִי מְטַבְּלִיהָ אם ארע שנטמא השולחן (ראה מאירי).

הֵיכִי מִתְקַנֵּי רִבְנָן מִיְדֵי דְתַרְיָה בְּהָ לִידֵי סַבְנָה, שאף שנאמר (קהלת ח, ה) 'שומר מצוה לא ידע דבר רע', מכל מקום לא היה להם לחכמים לסמוך על הנס ולתקן לכתחילה דבר שעלול להביאו לידי סכנה (פתח עינים [לחיד"א] להלן ק, א, גלוני הש"ס שבת סג, א). ויש שכתב, שאין אומרים 'שלוחי מצוה אינן נזוקין' במקום ששכיח היזיקא, כמבואר בגמ' לעיל (ח, ב), ויתכן שגם סכנת זוגות היא דבר שהזיקו מצוי (מכתב לחזקיהו להלן קטז, א. אך ראה זוהר פר' עקב רעג, א, שאין חשש זוגות בלחם משנה משום ש'שלוחי מצוה אינן נזוקין').

לא יאכל אדם תרי וכו', ששדים וכשפים מזיקים לאדם שאינו נזהר מזוגות (ראה גמ' להלן ק, א-ב). וטעם הדבר שכל דבר זוגי הוא דבר מזיק, לפי שביים השני בבריאה נבראה המחלוקת (ראה בראשית רבה ד, ו), שנחלקו והובדלו בו המים העליונים והתחתונים, כמו שנאמר (בראשית א, ו) 'ויהי מבדיל בין מים למים', ובו ביום נברא הגיהנם (ראה בראשית רבה שם), ומאז והלאה מכח היום השני, כל דבר שיש בו שניות הוא סיבה לכל נזק ודבר רע (רבנו בחיי בראשית א, ד; וכע"ז במהרש"א להלן ק, א).